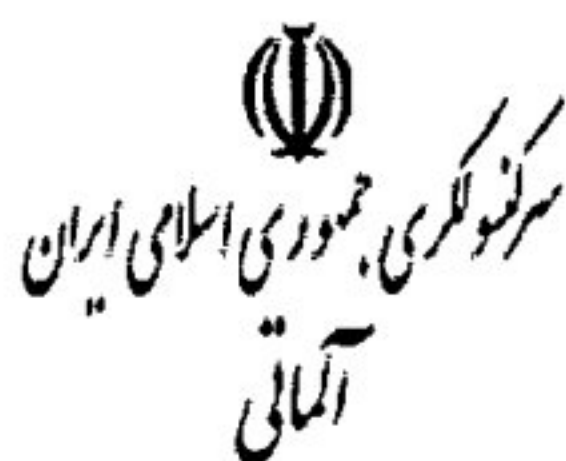

بسمه تعالی

ظرفیت‌های گردشگری حلال در قزاقستان در مقایسه با ازبکستان

خلاصه مدیریتی

گردشگری حلال یکی از سریع‌ترین بخش‌های رو به رشد صنعت گردشگری جهان است و انتظار می‌رود ارزش بازار جهانی آن تا سال ۲۰۳۵ به بیش از ۵۴۸ میلیارد دلار افزایش یابد. رشد این بازار ناشی از افزایش جمعیت مسلمان، گسترش طبقه متوسط با درآمد قابل قبول و تمایل به تجربه سفر مطابق با مذهب است. قزاقستان با جمعیت مسلمان حدود ۶۹ درصد، ظرفیت اقتصادی و زیرساخت‌های قابل توجهی برای توسعه گردشگری حلال دارد و در بخش صادرات محصولات غذایی حلال نیز تلاش‌های قابل توجهی انجام داده است. با این حال، در زمینه گردشگری، برندینگ حلال و ارائه تجربه‌ای مطابق با الزامات شرعی هنوز ضعیف است و رویکرد غالب Halal friendly به جای full Halal می‌باشد. استانداردهای ملی قزاقستان، از جمله ST RK 3739-2021، چارچوب قانونی اولیه برای خدمات گردشگری حلال را فراهم کرده‌اند، اما گواهی‌ها و نهادهای صدور استاندارد همچون AHIK / Halal-KZ هنوز در سطح بین‌المللی معتبر نیستند و بسیاری از هتل‌ها و رستوران‌ها تنها از برچسب Halal-friendly استفاده می‌کنند. در زمینه همکاری‌های بین‌المللی، مذاکرات با SAAC عربستان آغاز شده، اما هنوز استاندارد حلال گسترده و الزام‌آور در گردشگری اجرانشده است.

مقایسه با ازبکستان نشان می‌دهد که آن کشور توجه بیشتری به هویت اسلامی و گردشگری حلال دارد، استانداردهای آموزشی با مالزی (JAKIM) برقرار کرده و برندینگ قوی‌تری برای جذب گردشگران مسلمان ارائه داده است. ایران می‌تواند با ارائه آموزش‌های تخصصی، انتقال استانداردها، حمایت در تدوین دستورالعمل ملی گردشگری حلال، برند سازی و فعالیت‌های دیپلماسی رسانه‌ای، نقش مؤثری در توسعه گردشگری حلال قزاقستان ایفا کند. این اقدامات فرصت قابل توجهی برای افزایش جذب گردشگران مسلمان و ارتقای صادرات محصولات حلال فراهم می‌آورد.

وضعیت گردشگری در قزاقستان

بر اساس گزارش‌های رسمی Tourism Satellite Account و گزارش‌های دولتی نشان می‌دهد که قزاقستان در بازه اخیر (2023-2024) رشد زیادی در تعداد بازدیدکنندگان تجربه کرده است؛ گزارش‌ها عددی بین حدود 9.2 میلیون (2023) تا حدود 15.3 میلیون (2024)، شامل بازدیدهای یک‌روزه/ترانزیتی در برخی آمارها)

را گزارش می‌کنند. این ارقام پایه بازار کل گردشگری را می‌سازند که قرار است بخشی از آن را گردشگر مسلمان/حلال تشکیل دهد. طبق نتایج سرشماری و منابع بین‌المللی، حدود 69٪ جمعیت قزاقستان خود را مسلمان معرفی می‌کنند (سرشماری 2021 و گزارش‌های بین‌المللی) این موضوع نشان می‌دهد که عرضه محصولات حلال هم برای بازار داخلی و هم برای جذب گردشگران مسلمان خارجی معنی‌دار است.

استانداردهای حلال در قزاقستان

قزاقستان در سال‌های اخیر مجموعه‌ای از استانداردهای ملی مرتبط با حلال (ST RK) را تصویب کرده است که مهم‌ترین آن‌ها¹ ST RK 3739-2021 است و به ارائه خدمات گردشگری حلال و الزامات عمومی آن می‌پردازد. این استاندارد مسیر قانونی و فنی را برای تعریف خدمات حلال در صنعت گردشگری فراهم می‌کند و نخستین گام برای ایجاد اعتماد در میان گردشگران مسلمان و نهادهای بین‌المللی محسوب می‌شود.

در کنار استانداردهای ملی، نهادهایی خصوصی و بین‌المللی در زمینه صدور گواهی حلال فعال هستند AHİK². Halal-KZ/نهادی خصوصی است که در حوزه صدور گواهی حلال فعالیت می‌کند، اما هنوز در فهرست سختگیرترین مراجع استاندارد حلال مانند مالزی، سنگاپور و امارات قرار ندارد. علاوه بر این، شرکت بین‌المللی World Halal Trust Group نیز در قزاقستان حضور دارد و خدمات اعتبارسنجی و ممیزی حلال ارائه می‌دهد. در شهرهای مختلف قزاقستان هتل‌هایی ساخته شده‌اند با استانداردهای حلال که در آنجا موضوع وجود آب در سرویس‌های بهداشتی، غذاهای کاملاً حلال رعایت شده است با این حال، بسیاری از رستوران‌ها و اقامتگاه‌ها صرفاً از نشان «Halal-friendly» استفاده می‌کنند که تضمینی برای رعایت کامل استانداردهای شرعی و فقهی حلال نیست. بسیاری از مجموعه‌ها ترجیح می‌دهند از این اصطلاح استفاده کنند تا هم گردشگران مسلمان را جذب کنند و هم از محدودیت‌های سخت‌گیرانه استاندارد حلال پرهیز کنند.

با این وجود قزاقستان برای ارتقای اعتبار بین‌المللی استانداردهای حلال خود، اقدامات دیپلماسی و همکاری‌های منطقه‌ای را آغاز کرده است. در سال ۲۰۲۳³ NAC قزاقستان که یک نهاد دولتی مسئول اعتباربخشی برای آزمایشگاه‌ها، شرکت‌های ممیزی و نهادهای صادرکننده گواهی است با⁴ SAAC عربستان مذاکراتی در خصوص به رسمیت شناختن نتایج اعتباربخشی حلال انجام داد که گامی مهم در جهت تطبیق استانداردهای داخلی با استانداردهای بین‌المللی به‌ویژه در بازارهای کشورهای عربی حوزه خلیج فارس محسوب می‌شود. ولی هنوز

¹. State Standard of the republic of Kazakhstan

². Association of Halal Industry of Kazakhstan

³. National Accreditation Center of Kazakhstan

⁴. Saudi Accreditation Center

استاندارد یا گواهی کامل گردشگری حلال به شکل گسترده و الزام‌آور در صنعت گردشگری کشور پیاده نشده است.

تمرکز اصلی قزاقستان در حوزه حلال بر استانداردهای غذایی و صادرات محصولات حلال است و هدف ارائه محصولاتی است که بتوانند به کشورهای اسلامی صادر شوند و از نظر استانداردهای بین‌المللی پذیرفته شوند. در عین حال، بخش گردشگری با چالش‌های جدی مواجه است؛ برندینگ حلال و ارائه تجربه‌ای مطابق با الزامات شرعی هنوز توسعه نیافته و رویکرد غالب Halal-friendly است. دلیل اصلی این رویکرد، پیچیدگی‌های فقهی و عملی الزامات حلال در بخش اقامتگاه‌ها، رستوران‌ها و تفریحات است.

با توجه به این وضعیت، قزاقستان ظرفیت اقتصادی و زیرساختی مناسبی برای توسعه گردشگری حلال دارد، اما برای تبدیل شدن به یک مقصد گردشگری حلال معتبر و بین‌المللی، نیاز به تدوین استاندارد ملی گردشگری حلال، ایجاد برندینگ منسجم و آموزش‌های تخصصی برای هتل‌ها، رستوران‌ها و سایر خدمات مرتبط دارد.

مقایسه گردشگری حلال در قزاقستان و ازبکستان

در مقایسه با قزاقستان، ازبکستان توجه ویژه‌ای به هویت اسلامی و گردشگری حلال دارد. پس از اصلاحات میرضیایف، رئیس‌جمهور ازبکستان و تسهیل نظام ویزا از سال ۲۰۱۷، میراث مذهبی در شهرهای بخارا، سمرقند و خیوه بازسازی شد و هفت هتل با استاندارد حلال در دو سال گذشته افتتاح گردید. ازبکستان همکاری آموزشی با مالزی در حوزه حلال دارد و ساختار تبلیغاتی روشنی برای گردشگری مسلمان ارائه کرده است. با این حال، مانند قزاقستان استاندارد اجباری برای هتل‌ها و رستوران‌ها وجود ندارد و نهادهای صدور گواهی حلال پراکنده هستند.

ازبکستان با همکاری مالزی دوره‌های آموزشی در ذبح شرعی، مدیریت ریسک آلودگی، مدیریت آشپزخانه‌های مختلط، ممیزی فرایندی و کنترل مواد افزودنی مشکوک برگزار کرده که مبتنی بر استاندارد MS1500 هستند. در هتل‌ها و رستوران‌ها، مالزی تجارب خود را در زمینه محل نماز، اطلاع‌رسانی وعده‌های حلال، برچسب‌گذاری منو، جداسازی تجهیزات پخت و مدیریت الکلی منتقل کرده است. این همکاری‌ها به تدوین استاندارد آشپزخانه‌های حلال، دستورالعمل بسته‌های Muslim-friendly و الزامات آموزش کارکنان کمک کرده، اما هنوز این موارد کامل و ملی سازی نشده‌اند.

همچنین سمینارها و کنفرانس‌های مشترک با حضور کارشناسان مالزی برگزار شده و ازبکستان با حمایت مالزی در پلتفرم‌های بین‌المللی مانند GMTI و شبکه توراپراتورها حضور یافته است که باعث دیده شدن و ارتقای برداشت مثبت از مقصد برای گردشگران مسلمان شده است. در برخی رویدادهای حلال کوالالامپور نیز ازبکستان حضور رسمی داشته است.

فرصت‌های همکاری ایران با قزاقستان

ایران با وجود داشتن استاندارد ISIRI12000 و تجربه عملی زیاد در بحث حلال در داخل کشور، در حوزه بین‌المللی و گواهی حلال از استانداردهای کشورهای مالزی و امارات کمتر شناخته شده است؛ اما به‌طور واضح در امر مرجعیت فقهی، کمیته‌های شرعی تخصصی مباحث طهارت و استحاله می‌تواند در توسعه گردشگری حلال قزاقستان نقش مؤثری ایفا کند. این همکاری می‌تواند شامل آموزش و ظرفیت‌سازی، استانداردسازی، برندسازی و بازاریابی و حمایت در صدور استاندارد و دیپلماسی رسانه‌ای باشد. در حوزه آموزش و ظرفیت‌سازی، ایران می‌تواند دوره‌های ممیزی حلال برای نهادهای NAC و NGO ها برگزار کند، آموزش عملی مدیریت آشپزخانه‌ها، جداسازی ابزار و فضای مختلط، ایجاد سرویس نمازخانه و حذف الکل در فضاهای خاص را ارائه دهد و کارگاه‌ها و سمینارهایی برای ارتقای دانش فقهی و عملی کارکنان گردشگری قزاقستان با محوریت استانداردهای بین‌المللی برگزار کند.

در زمینه استانداردسازی، ایران می‌تواند نمونه استانداردهای جامع خود را برای هتل‌ها، رستوران‌ها و حمل‌ونقل معرفی نماید و به قزاقستان در تطبیق استانداردهای داخلی با JAKIM مالزی و استانداردهای کشورهای حوزه خلیج فارس کمک کند. تدوین دستورالعمل ملی گردشگری حلال برای قزاقستان با معیارهای دقیق غذا، اقامت، خدمات و تفکیک فضا نیز می‌تواند توسط ایران انجام شود.

در بخش برندسازی و بازاریابی، ایران می‌تواند با برگزاری نمایشگاه‌ها، تورها و رویدادهای مشترک، شبکه‌سازی با توراپراتورها و پلتفرم‌های بین‌المللی و انتشار بسته‌های گردشگری مشترک، به دیده شدن قزاقستان در بازار گردشگران مسلمان کمک کند. همچنین حمایت ایران در صدور استاندارد ملی حلال و فعالیت مشترک در حوزه رسانه و تبلیغات می‌تواند به تقویت برند گردشگری حلال قزاقستان کمک کند.

ملاحظات:

- گردشگری حلال در قزاقستان ظرفیت اقتصادی و فرهنگی قابل توجهی دارد، اما در زمینه استانداردسازی، برندینگ و ارائه تجربه گردشگری مطابق با الزامات شرعی هنوز جای کار فراوانی دارد.
- این کشور نیاز به برنامه ملی آموزش دارد.
- رستوران‌های بسیاری در قزاقستان هستند که دارای استاندارد حلال می‌باشند اما نداشتن این گواهی بر روی رستوران‌ها به معنای حلال نبودن نیست.
- قزاقستان در حال حاضر تمرکز خود را بر روی استانداردهای بین‌المللی گردشگری قرارداده است و برای گردشگری حلال باید اقدامات بیشتری را انجام دهد.

تهیه‌کننده: سمیه مختاری کارشناس سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران در آلماتی